

“חידושים בנומיסמאטיקה העברית”?

רבי־חשיבות וכי לדייני־הגזרות היתה סמכות שיפוטית — ואפילו מחוקקת — רחבה מאוד. על־כן מובן הדבר משום־מה מתייחס אביו של “דיין הגזרות” על בנו המפורסם. לפנינו אפוא כתובת קדומה של אחד מן החכמים המפורסמים בימי הבית השני. אגב, אם זיהוי זה נכון, הרי יש כאן אישור מפתיע לגירסת רבנו תם, מתוך שיקולים הלכתיים, בתוספות (כתובות, שם): “חנן בן אבישלום” ולא “בן אבשלום”. כגירסות שהיו לפניו.

“חידושים בנומיסמאטיקה העברית”?

בכרך השישי של ארץ־ישראל פרסם הד”ר ב. קירשנר מאמר בשם “חידושים בנומיסמאטיקה העברית”¹.

אמנם כותרת זו אינה הולמת את תכנו של המאמר, שאינו דן כלל במחקרים החדשים בנומיסמאטיקה היהודית, אלא רק בספרם של וולף וירגין וזיגפריד מאנדל “תולדות המטבעות והסמלים בישראל העתיקה”, שהופיע בניו־יורק בשנת 1958². ההשערות העיקריות של ספר זה — היינו, ייחוסם של השקלים היהודיים לתקופת־ההשמונאים וכן הסברה, שחלק ממתבעות בר־כוכבא לא הוטבעו על־ידי, אלא על־ידי אחרים בתקופה קדומה יותר — הן ישנות־נושנות. הן היו מקובלות במאות ה־י”ח וה־י”ט³, אך נדחו על־ידי כמעט כל חוקרי הנומיסמאטיקה בחמישים השנים האחרונות, תוך הסתמכות על הגילויים ההיסטוריים, הארכיאולוגיים והנומיסמאטיים החדשים⁴.

לא היינו רואים צורך להגיב על מאמרו של הד”ר קירשנר לולא נגע באחת מהערותיו בספר “קביעת המועדים ומשמעות הסמלים במטבעות יהודיים עתיקים — שישה מחקרים על הנומיסמאטיקה היהודית”, שפורסם ב־1958 על־ידי “החברה הנומיסמאטית לישראל”⁵. בהערה בעמ’ 115 מציין הד”ר קירשנר, שהספר הנ”ל הגיע לידו רק עם גמר הכתיבה של מאמרו, ועל־כן לא היה באפשרותו להביא בו בחשבון את דבריהם של ארבעת אספני המטבעות העבריים, שמחקריהם ראו אור בספר זה. “הרושם הראשון” — מטעים קירשנר — “שמתקבל מניסוח שם הספר הוא, שהמחברים עוסקים במטבעות העבריות סתם, אך עיון מדוקדק יותר בתכנו של הספר מוכיח,

1. ארץ־ישראל, ו, ירושלים תשכ”א — 1960, עמ’ 115—121.

2. W. Virgin & S. Mandel, *The History of Coins and Symbols in Ancient Israel*, New York 1958

3. למשל: Bayer, 1781; Eckhel, 1794; Cavedoni, 1850; De Saulcy, 1854;

Levy, 1862; Merzbacher, 1873; Graetz, 1887; Reinach, 1903

4. למשל: Schuerer, 1901; Hill, 1914; Albright, 1931; Narkiss, 1933;

Reifenberg, 1936; Romanoff, 1942; Pick, 1944; Kadman, 1946; Mildenberg,

1948; Kanael, 1950; Babelon, 1957; etc.

5. *The Dating and Meaning of Ancient Jewish Coins and Symbols*, 5

Six Essays in Jewish Numismatics (Numismatic Studies and Researches

published by the Israel Numismatic Society, II, Jerusalem 1958)

שלפנינו כתב-פולמוס נגד וירגין, מעין 'אנטי-וירגין', המשקף את החשיבות היתירה, שמייחסים המחברים למסקנותיו של וירגין ולהצעותיו החדשות בשטח המחקר הנומיסמאטי העברי⁶. בקשר לכך הגנו להעיר: (1) הספר פורסם לא על-ידי "ארבעה אספני מטבעות", אלא על-ידי "החברה הנומיסמאטית לישראל", ככרך שני בסדרה "מחקרים נומיסמאטיים"; (2) הספר מסכם את תוצאות עבודת-המחקר במשך שבע-עשרה שנה ויותר של ארבעת המחברים בתחומים אלה של הנומיסמאטיקה היהודית: א. קינדלר — על הנומיסמאטיקה של בית-החשמונאים ומלחמת בר-כוכבא; הד"ר י. מישן — על מטבעות בית-הורדוס; ל. קדמן — על מטבעות מלחמת-היהודים והאפיגראפיה של כתב המטבעות היהודיים העתיקים; והד"ר א. ו. קלימובסקי — על משמעות הסמלים העתיקים.

הודעתו של הד"ר קירשנר, שלא היה סיפק בידו לתת דעתו למחקרים שבספר נראית לנו מוזרה, שהרי מאז הופעת הקובץ ועד לפרסום מאמרו הנ"ל חלפו למעלה משנתיים, וודאי לא נעלמה מעיני הד"ר קירשנר התגובה על הספר של וירגין—מאנדל, מצד אחד, ועל הספר של החברה הנומיסמאטית, מצד שני, בבטאונים הנומיסמאטיים המדעיים השונים. נביא כאן רק כמה דוגמות לכך:

ג. ק. ינקינס (Jenkins), הממונה על המטבעות היווניים העתיקים בבית-הכנסת הבריטי בלונדון, כתב ב'*Numismatic Circular* מאוקטובר 1958 בוו הלשון:

"The present volume (*The Dating and Meaning of Ancient Jewish Coins and Symbols*) is devoted to a survey of the present state of knowledge in all the main departments of Jewish numismatics. Each of the essays devotes some space to a discussion of misinterpretations and mis-attributions put out in the recent book by Wirgin and Mandel — and the latter is pretty effectively demolished. The Israel's Society monograph can presumably hardly have been planned simply as a counterblast to Wirgin, but it does very efficiently perform that function, and will be a particularly useful piece of literature on that account, the refutation of error being often the most effective way of demonstrating the truth. The monograph as a whole is a very clear, reliable and up-to-date guide to the ancient Jewish coinage to which many a reader will turn with relief after trying to make sense of the perverse theorising of Wirgin and Mandel."⁷

בגליון דצמבר 1958 של *Coin and Medal Bulletin* כותב לויטנאנט-קולונל י. קוזולובסקי (Kozolubski), חוקר ידוע של המטבעות העתיקים:

6. ארץ-ישראל, ו, עמ' 115, הערה 1.
The Numismatic Circular, London, October 1958.

“The six essays contained in this volume summarize the achievements and the present state of knowledge of Jewish numismatics . . . The book is recommended not only to students of Jewish numismatics, but also to every reader of the book by W. Wirgin and S. Mandel to regain balance and the right perspective.”⁸

בדצמבר 1958 כותב א. ספיקרמן (Spijckerman), אף הוא חוקר גומיסמאטי ידוע ובעל פרסומים חשובים, ב־ *Christian News from Israel*:

“Although no explicit mention is made in the preface, this book (*The Dating and Meaning of Ancient Jewish Coins and Symbols*) is an opportune refutation of the rather injudicious, not to say unwise, opinions advanced recently in an American publication on Jewish coinage: ‘The History of Coins and Symbols in Ancient Israel’ by W. Wirgin and S. Mandel. Without solid scientific approach and with utter disregard of former authorities, Wolf Wirgin sees fit to overthrow nearly every established conclusion and dating of the different issues of Jewish coins.”⁹

מן הראוי להוסיף, שלקראת הקונגרס הנומיסמאטי הבינלאומי ברומא, שנערך בספטמבר 1960, הוציא הארגון הנומיסמאטי הבינלאומי ספר מקיף שבו מסכמים מומחים בני־סמך בתחומים שונים של הנומיסמאטיקה את הישגי המחקר בהם במשך שבע השנים האחרונות. בספר הזה כותב ג. לה־רידר (Le Rider), מנהל בית־הנכות הנומיסמאטי הממלכתי בפאריס ומומחה ידוע בנומיסמאטיקה של המזרח התיכון העתיק, את הדברים הבאים:

“Le volume (*The Dating and Meaning of Ancient Jewish Coins and Symbols*) est un très bon exposé par les spécialistes les plus autorisés de l’état présent de la numismatique juive. Cette claire et précise mise au point était nécessaire au moment où il fallait écarter définitivement certaines théories propres à jeter la confusion dans la numismatique juive. Les auteurs se sont attachés et ont réussi à réduire à néant les dangereuses affirmations de Wolf Wirgin et S. Mandel en ‘The History of Coins and Symbols in Ancient Israel’. Un résumé de cet ouvrage . . . permet d’apprécier combien les théories qui y sont soutenues sont fallacieuses et inconsidérées.”¹⁰

Coin and Medal Bulletin, London, December 1958 .8

Christian News from Israel, Jerusalem, December 1958 .9

G. Le Rider, *Les Ateliers monétaires de la Côte syrienne, phénicienne*, .10

”חידושים בנומיסמאטיקה העברית“?

לסוף מביעים אנו את פליאתנו על שתי הערות נוספות של הד"ר קירשנר: (א) הוא מציין בפתיחת מאמרו, ש"המנוח מ. נרקיס גילה התעניינות גדולה בספר זה" (של וירגין ומאנדל), ונשאלת השאלה: כיצד יכול היה נרקיס לגלות התעניינות בספר, שהופיע כמעט שנה אחרי פטירתו? ובאשר להשערות וירגין, שנתפרסמו במאמריו בחייו של נרקיס, הרי ידוע לנו, שהמנוח חיווה בהודמנויות שונות דעה שלילית על אותן השערות. (ב) הד"ר קירשנר קובע, ש"הספר (של וירגין ומאנדל) זכה להערכה חיובית מפּי הפרופ' אולברייט". יורשה לנו לציין בקשר לכך, שהפרופ' אולברייט לא פרסם מעולם הערכה חיובית על ספר זה. לעומת זה נוקט אולברייט בכל מחקריו בתחום הנומיסמאטיקה היהודית — כגון התייחסותם של השקלים היהודיים וכן המטבעות עם הכתובת "שנת ארבע לגאלת ציון" לתקופת מלחמת־היהודים של 66—70 לספּה"ג — עמדה מנוגדת בתכלית להשערותיהם של וירגין ומאנדל.

החברה הנומיסמאטית לישראל